

Ferge Zsuzsa: Mai magyar társadalompolitika

A STÁDIUM28 Kör fóruma a magyar szegénységről,
egyenlőtlenségekről, kirekesztésről

Köszönet Missetics Bálintnak a segítségért.

2017. szeptember 28

Néhány társadalompolitikai kérdés

A téma parttalan.

Itt kiragadok három kérdést:

- 1. Globális problémák központi eleme egyenlőtlenség növekedése
- 2. Magyarországi válaszok az egyenlőtlenség-szegénység növekedésre
- 3. Szegénység mérés helyett boldogság-mérés?

1.1. Globális problémák: átalakuló kapitalizmus

Kapitalizmus átalakult- terjeszkedő, nem „nyílt társadalom”. A vagyon mind kevesebb kézben halmozódik fel.

Így alakul ki a „patrimoniális”, vagyona járadékaiból élő osztály, mely monopolisztikus helyzetét az utódok öröklik (Piketty).

A vagyon szerkezete is átalakul: csökken közvagyon, nő magánvagyon. Más, véges erőforrások is kirekesztővé, örökletes monopóliummá válnak, mint:

- jó iskolák, jó szolgáltatások;
- jó foglalkozások, jó pozíciók;
  - jó környezet, jó levegő;
  - jó helyen lévő lakások;
  - sőt: jó partnerek...

1.2. Egyenlőtlenség a globális problémák centrumába kerül

Jövedelmi egyenlőtlenségek az országokon belül 19. századtól 20. század elejéig nőttek, a II. világháborútól a hetvenes évekig csökkentek, azóta ismét nőnek. Hasonló a helyzet a **vagyoni koncentrációval**. Ez parttalanná válhat (Piketty). .

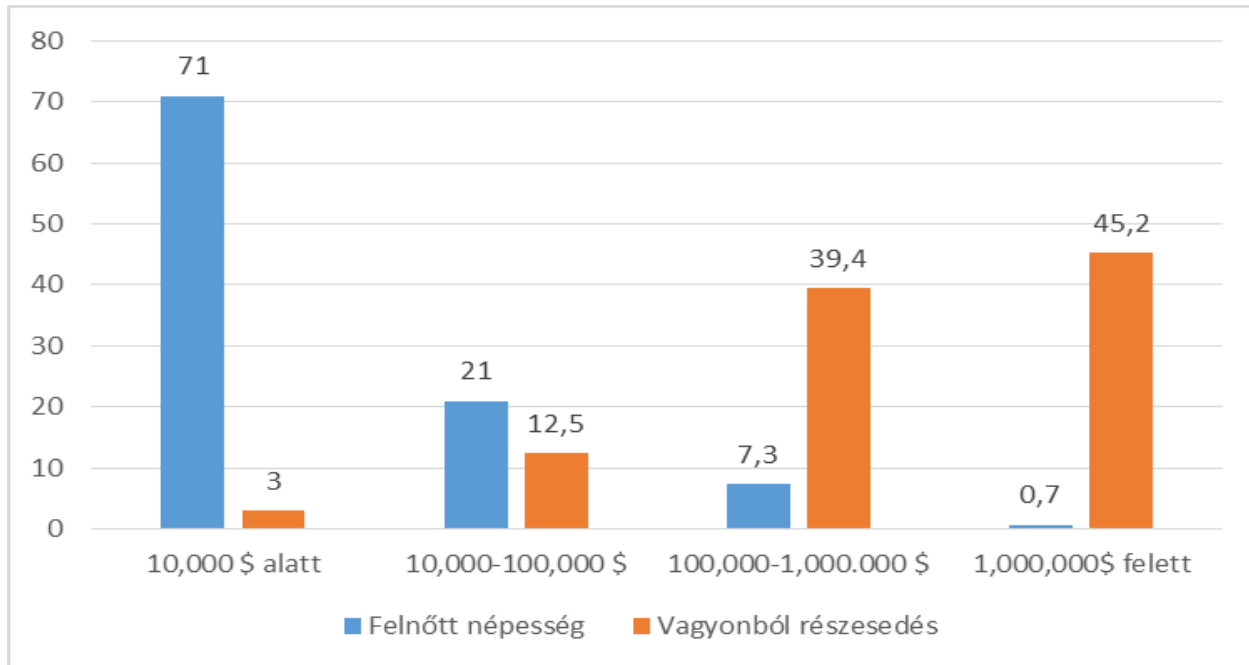
Mind világosabbá válik egyenlőtlenség káros, sőt "gyilkos" hatása (Stiglitz).

Egyenlőtlenség hat

- fizikai és társadalmi élesélyekre;
- sorsválasztás lehetőségére; élettartamra, egészségre, agyfejlődésre, lelki egészségre, rezilienciára;
- gazdasági fejlődésre, versenyre, versenyképességre;
- tudásra, kapabilitásra, információra, digitális világhoz alkalmazkodásra;
- emberi viszonyokra, mobilitásra, bizalomra, közösségekre, szolidaritásra;
- politikai nézetekre, szélsőségekre, demokrácia működésére;
- jólét szubjektív érzésére, azaz „boldogságra”.

1.3. Világ-vagyon koncentrációja

A felnőtt népesség és a vagyon megoszlása a világban vagyon-nagyság csoportok szerint, %

Az emberek 70 százaléka az összes jövedelmek 3%-a, alig 1%-é közel a fele.

1.4. Lehet-e tenni globális egyenlőtlenségek ellen?

Atkinson is, Piketty is élesen felvetik a kérdést, hogy a tudományosan előre látható társadalmi katasztrófák ellen lehet-e, kell-e valamit tenni.

Válaszaik a diagnózisból kiinduló szakmailag megalapozott terápiák, amelyek a politika szinte minden területét érintik a gazdaságpolitika-tervezéstől az adózáson át a szakszervezetekig, a nyilvánosság fontosságáig, stb.

Mindkét terápiában felmerül, Pikettynél fő eszközként, a **progresszív adó** (vagyonra, jövedelemre, örökségre, stb.).

Mindkét terápiában felmerül, Atkinsonnál különös élességgel, a **társadalmi alapjövedelem** valamilyen változata.

2.1. Magyarországi egyenlőtlenségek

1990 után piaci gazdaság szerettünk volna lenni, félsikerrel. Az utóbbi évtizedben egyre nagyobb a tere a “patrimoniális kapitalizmusnak” vagy új feudalizmusnak (Szelényi).

Az egyenlőtlenségi hatások szinte minden téren erősödnek:

- Fizikai életesélyek – egészséges élettartam – átlagosan javulnak, de “fent” jelentős a javulás, “lent” stagnálás vagy romlás, sőt: szakadásos egyenlőtlenség is van. (Rossz helyzetűek életkilátásai romlanak, jó helyzetűeké annyira javul, hogy átlag nő.)
- Társadalmi életesélyek egyenlőtlenségei egyértelműen nőnek. Ebben szerepe korai gyerekkorban csökkenő segítségnek (Gyerekházak ellenére); közoktatási „reformoknak”; települések közti távolság növekedésének, ami egyben korlátozza a foglalkozási, házassági (partnerválasztási) stb. mobilitást.
- **Ténylegesen ma Európában Magyarországon a legkisebb a társadalmi mobilitás.**

2.2. Magyarországi egyenlőtlenségek kezelése

- Általános terv és cél nincs jólét univerzális növelésére, boldogság-növelésre, egyenlőtlenség-csökkentésre, integráltabb társadalomra.
- „A mi programunk az az, hogy a jóléti állam helyett, ami nem versenyképes, egy munkaalapú társadalmat alakítsunk ki.” (Miniszterelnök, 2012).
- A beavatkozás eszközei az egyenlőtlenségeket inkább növelik, a szegénység csökkentésével nem foglalkoznak.

2.2. Egyenlőtlenségek kezelése-adóval

- Állami eszköz a tulajdonviszonyok befolyásolása, ami lehet csökkentő hatású. De a “patrimoniális (és fél-állami) kapitalizmus” erősítése egyenlőtlenség-növelő. (Kisajátítás- olcsó magánosítás, jelentős korrupció állami források elosztásánál.)

- Állami eszköz az egyenlőtlenség-csökkentésre az adórendszer, de:
  - SZJA súlyosan egyenlőtlenség-növelő. (Egykulcsos, 0-kulcs nélkül, 500 milliárd Ft átcsoportosítás).

  - Adókedvezmények, családi kedvezmény is magas jövedelműeknek kedveznek.

  - Örökösödési adó szerepe minimalizálódott, vagyonadó szóba sem jön.

2.3. Egyenlőtlenségek kezelése-újraelosztással

- Költségvetés elvonja GDP felét, ami nemzetközileg inkább magas arány.
- Ezt újraelosztja. Viszonylag sokat költ magára, gazdaságtámogatásra, és viszonylag keveset szociális célokra (szociális ellátások, egészségügy) és oktatásra.
- Nyugaton a jóléti állam jól van, a jóléti kiadások az országok többségében az utolsó években is nőttek.
- Nyugat-és Kelet-Európa között jelentős a szakadék. A fejlett országok a GDP közel 30 százalékát költik szociális célokra, (az egészségüggyel együtt), 5-8 százalékát oktatásra. Ezek az arányok többnyire nőnek.
- Magyarország (a legtöbb kelet-európai országgal együtt) mintegy 20 százalékot költ szociális célokra, 4-5 %-ot oktatásra. Ezek az arányok Magyarországon csökkenőek.
- Szinte minden szociális ellátásnál nagy az ország lemaradása, kivéve a családi ellátásokat, amelyek kiemelkedő (2% fölötti) arányát a GYED magyarázza.
- A legnagyobb a többi országhoz képest a szakadék a főleg a szegényeknek és munkanélkülieknek nyújtott ellátásoknál.

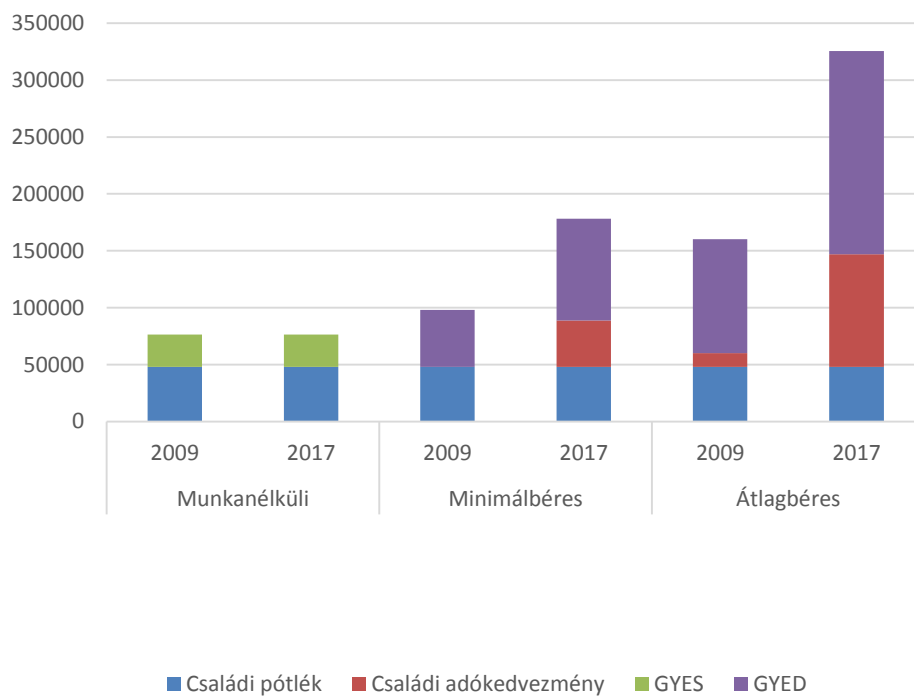
2.4. Példák a torz központi újraelosztásra

A társadalombiztosítási ellátások munkaviszonyhoz és keresethez kötöttek. Újabban megállapításuk **státus-függő**. Az **aktívak** esetén többnyire elfogadható szintűek (gyed, csed, családi adókedvezmény), külön jutalmazták diplomát. **Nyugdíjasok**: jól jár a járulékplafon eltörlésével a magas nyugdíjas, rosszul a rokkantak, korai nyugdíjazandók. **Betegek és inaktívak**: táppénz és munkanélküli biztosítási ellátás csökkennek és feltételek szigorodnak.

Univerzális, mindenkit érintő ellátások (családi pótlék, gyes, gyet). : általában nagyon alacsony és romló szintűek, 2008 óta nem követik az inflációt. (Csp 12 és 17 ezer Ft között, gyes 28,500 Ft.) Családi pótlék „érdemtelen” gyermekektől elvehető.

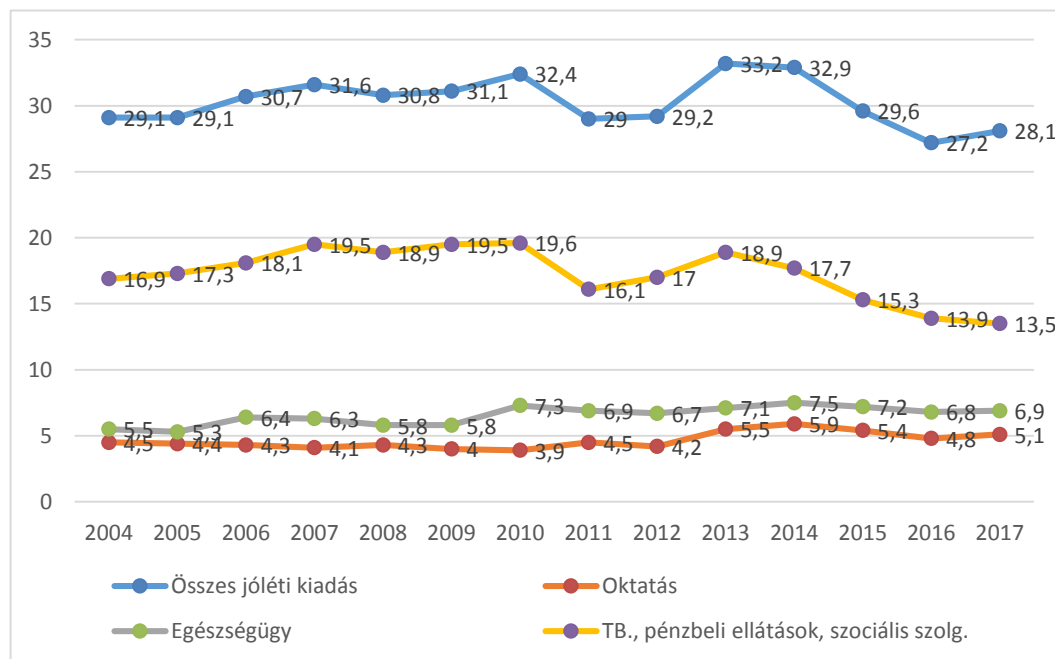
Szelektív, segély-jellegű ellátások a munkanélkülieket, szegényeket érintik. Szintjük alacsony, maximális szint egyénnél 23 ezer, Ft, családnál 45 ezer Ft. A jogszerűen adható segélyek köre minimálisra, néhány tízezerre szűkült, a legfontosabb ellátások megszűntek. A települések adhatnak segélyt – ha van pénz és akarat.

2.5. A családi ellátások igazságtalan elosztása

2.6. Magyar költségvetés szociális kiadásai hullámszanak, pénzbeli ellátások csökkennek

A pénzbeli ellátásoknál szembeötlő a zuhanás 2010, ill. 2013 óta. Oka a nem indexelt családi pótlék, gyēs és a radikálisan csökkentett munkanélküli és szegényellátások

2.7. Egyenlőtlenségek ellen szociális jogok erősítése: Európában központi cél lett

2017. áprilisában Európai Bizottság (EC) első számú prioritásként definiálta a szociális jogokat.

„A Szociális Jogok Európai Pillére” elveket és jogokat rögzít, amelyek elősegítik, erősítik

- a jól működő **munkaerőpiacot**,
- olyan jóléti rendszert, amelyben
  - **egyenlőbbek az esélyek**,
  - tisztetek és **javulnak a munkakörülmények**,
  - **erősebb a társadalmi védelem** és befogadás,

összetartozás.

Bár elsősorban EURO övezetre koncentrálnak, a program minden országnak szól..

A folyamatot rendszeresen monitorozzák: „ Social Scoreboard „.

2.8. Szociális jogok nálunk jelentősen gyengülnek

- Jog erősödés néhány esetben, pl. ingyenes iskolai étkeztetésnél. De:
- **Munkajogok** korlátozása 2012. évi új Munkatörvénykönyvben.
- **Munkanélkülieknél**, munkaképteleneknél: nyugdíjhoz jutás szigorítása, álláskeresési ellátások csökkentése, megszüntetése, rokkantnyugdíj megszüntetése.
- **Szükséghelyzet** esetén: csaknem minden univerzális vagy normatív ellátás megszüntetése – pl.lakástámogatás. Ezek helyett települési segélyek, amik csak „adhatók”. (Diszkréció újra nő.)
- **Büntetések, szabálysértések** köre bővül. Pénzzel, közhasznú munkával, elzárással büntethető hajléktalan, kukázó, lomot, galyat szedő, ...a sor korlátlanul folytatható.

Jóléti állam gyengülésével büntető állam erősödik.

3.1. Az állam célja a boldogság?

- Furcsán hangzik, de a Felvilágosodás során megfogalmazódik, hogy az állam célja a boldog társadalom.
- Az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat szerint elidegeníthetetlen „jog az Élethez és a Szabadsághoz, valamint a jog a Boldogságra való törekvésre.”
- Mégis sokáig a gazdasági növekedés, a GDP a jóllét és a haladás mércéje.
- 2010-től tudományos, majd politikai fellépés az egysíkú gazdasági értelmezés ellen.
- ENSZ, OECD, Európai Bizottság sorra állást foglalnak, hogy a politika/az állam célja az emberek jóléte és jólléte, azaz boldogsága. 2011-től a “happiness” az ENSZ és OECD hivatalosan elfogadott központi fogalmává vált.
- 2011 óta évenként készülnek a „Boldogság Jelentések”, OECD folyamatosan méri az élettel való elégedettséget.

3.2. Hogyan mérik és mekkora a boldogság?

- A boldogság közvetlen mérőeszköze az a kérdés, hogy hová helyezi magát a kérdezt az elképzelhető legjobb és legrosszabb élet (10 fokú) skáláján.
- Az eredmények összefüggnek a társadalmi feltételekkel (bár „genetikusak” is). A szubjektív jólétet befolyásolja a szabadság, a közbizalom, a korrupció, a szegénység, és nagyon jelentős az egyenlőtlenségek hatása.
- 2014-16 között 157 országot mértek. A legboldogabbak a skandináv országok és Svájc, 7,5 körüli értékkel. A legkisebb mért érték 2,9 (afrikai ország).
- Magyarország a „világ közepén”, a 75. helyen van, 5,32 értékkel. Az index az első mérések óta javult. Ennek ellenére 31 európai ország közül 2017-ben is az utolsó előtti 5. helyen van, a jugoszláv „utódállamok” zömét nem véve figyelembe. (Mögöttünk van Portugália, Görögország, Ukrajna, Bulgária).

3.3. „Boldogságot” mérő összetevő változók

Boldogság tényezők	A tényezők tartalma, mérési módja
-egy főre jutó GDP	egy főre jutó GDP
-várható egészséges élettartam	várható egészséges élettartam
- társadalmi támogatás	Van-e valaki, akire kérdezett bajban számíthat
- bizalom	Korrupció észlelt mértéke (hiánya) a kormányzatban és az üzleti életben
- létfontosságú döntések hozatalának szabadsága	Kérdezett mennyire szabad létfontosságú döntések meghozatalában
- bőkezűség	Kérdezett jótékony adakozása (előző napon adott-e pénzt jótékony célra)

3.4. És nálunk: célja az államnak a boldogság?

Az eddigiekből következik a szakmai válasz. Egyelőre a közös, egyenlőbb jólét és boldogság nem cél.

Létkérdésünk:

Hogyan, mikor fognak a társadalmi összetartozásra, egyenlőtlenségcsökkentésre, jólétre, boldogságra vonatkozó állami feladatok megfogalmazódni?

Ezek hogyan és mikor teljesülhetnek?